

Dato: 01.06.2025

HØRINGSINNSPILL OM FELLESSKOLEN

Vi forstår fellesskolen som et solidarisk prosjekt, der målet er lik tilgang på utdanning og å ruste barna og ungdommene til å kunne leve i fellesskap med mennesker som er og tenker annerledes enn dem selv. Fellesskolen er rik på mangfold og gir muligheter for å erfare og lære demokrati i praksis, nettopp fordi mangfold fordrer at en må lære å lytte, samarbeide, iblant sette seg selv til side for å hensynta andre. Grunnlaget for fellesskolen er beskrevet gjennom samfunnsperspektivet i formålsparagrafens andre ledd, og intensjonen er at opplæringen skal åpne dører mot verden og fremtiden. Den skal gi innsikt i kulturelt mangfold, vise respekt for en enkeltes overbevisning og fremme demokrati og likestilling. Solidaritet handler om å oppleve seg som en del av et fellesskap, og å være villig til å ofre noe for andres skyld uten forventning om å få noe tilbake. Å handle solidarisk med mennesker utenfor den nærmeste kretsen, og de som ikke er lik en selv, er noe som må læres og øves gjennom praktiske hverdagserfaringer. Barn og unge har bruk for å se og lære å anerkjenne at mennesker på ulike måter bidrar i samfunnet, at vi kan og trenger hjelp med ulike ting. Vi forstår fellesskolen som en skole som skal fremme fellesskap blant barna og ungdommen, med rom for ulike arbeidsformer og aktiviteter, med rom og nysgjerrighet for ulike interesser og ferdigheter. En skole som bygger på sosiokulturelle og konstruktivistiske perspektiver på læring, der leken, naturen og praktiske arbeidsformer og samhandling er like viktig som den teoretiske kompetansen. En skole der barn og unge kan lære å være en del av ulike typer fellesskap, der de kan lære å orientere seg mot hverandre og der målet er inkludering og solidaritet fremfor konkurranse.

Hva mener dere det er viktigst å bevare ved dagens skole?

Norge har historisk sett vært et foregangsland med tanke på å fremme en inkluderende skole for alle barn og unge. Det har over tid vært et mål å sikre like rettigheter til opplæring i en fellesskole. I dag er Norge forpliktet gjennom avtaler som FNs barnekonvensjon, CRPD og Salamanca-erklæringen, som slår fast at utdanning skal være inkluderende, ikke-diskriminerende og utformes med utgangspunkt i mangfoldet i elevgruppen. Disse forpliktelsene innebærer at alle elever har rett til å delta i det samme opplæringstilbudet, på egne premisser og med nødvendige tilpasninger, uten å skilles ut i egne systemer. Fellesverdiene respekt for menneskeverd og naturen, åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet uttrykker samfunnsperspektivet i formålsparagrafen. I forarbeidende til formålsparagrafen var disse ment å ligge til grunn for individperspektiv og institusjonsperspektivet som utdypes i formålsparagrafens andre og tredje ledd. Vi mener det er avgjørende at samfunnsperspektivet bevares og styrkes i fellesskolen, og at skolen speiler befolkningssammensetningen i samfunnet. I fremtiden er det helt avgjørende at mennesker søker løsninger i fellesskap for å kunne møte globale og nasjonale utfordringer. De utfordringene verden står overfor i nær fremtid

fordrer en vilje til å se og anerkjenne andres behov og styrker, og at mennesker med ulik kompetanse kan samarbeide. I tiden etter andre verdenskrig var et helt sentralt prosjekt å bygge demokratiske fellesskap for å motvirke polariserende tankegodts, splittelse i samfunnet og at enkeltmennesker fikk ulik status. Vi mener dette er minst like viktig i dag, og at vi som samfunn risikerer mer enn vi vinner gjennom tiltak som permanent nivåddifferensiering eller alternative opplæringsarenaer.

Hvilke utviklingstrekk i samfunnet mener dere utfordrer fellesskolen?

Klimautfordringer, polarisering, svekkede demokratiske institusjoner og andre globale og nasjonale utfordringer skaper usikkerhet om hvilke verdier som skal ligge til grunn for samfunnsutviklingen, og stiller oss overfor etiske og kollektive utfordringer. Dersom vi ønsker at barna i fremtiden skal støtte opp om fellesløsninger, omfordeling og velferdsstaten er det viktig at befolknings sammensetningen også gjenspeiles i skolen.

En økende individualisering og rettighetsorientering påvirker balansen mellom fellesskap og individ, plikter og rettigheter. Denne utviklingen kommer til uttrykk også i skolen. En fellesskole fordrer at lærere og ansatte i skolen gis tillit og rom til å jobbe med de utfordringene og det potensialet mangfold gir. Å være en del av et fellesskap handler om sosial læring, å lære å forholde seg til og orientere seg mot andre mennesker på hensiktsmessige måter. Det handler om å lære å gi plass til andre, og når samfunnstendensen er økt individualisering blir dette perspektivet i skolen enda viktigere. I et verdippluralistisk samfunn der fellesverdier er under press mener vi skolens dannelsesoppdrag bør styrkes.

I den offentlige debatten er det tverrpolitisk enighet om problembeskrivelsen av norsk skole. Stortingsmelding 34 innleder med beskrivelsen av en negativ utvikling i skolen, med svakere resultater, synkende motivasjon, mindre trivsel og mer mobbing og fravær. Studentene vil ikke bli lærere lenger, og mange unge står utenfor utdanning og arbeidsliv.

Problemforståelsen anerkjennes og debatteres i ulike kanaler i det offentlige ordskiftet, og et sentralt forslag til tiltak er permanent nivådeling i «de viktigste fagene». I et samfunn preget av mangfold og pluralisme mener vi det er et paradoks om skolen skal gå i retning av segregering, nivådeling og individualisering. I et konkurransesamfunn er det de færreste forunt å bli vinnere, og det fordrer samtidig at noen blir tapere.

Det er imidlertid også grunn til å stille spørsmål ved premisset for tiltaket. Nivådeling er ikke et nytt grep, og gjøres allerede både i og utenfor den ordinære undervisningen. Skolen i dag driver allerede nivådeling i stort omfang, og tilpasset og differensiert undervisning er allerede lovfestet. Testing, kartlegging og målfokus er i tillegg en sterk del av elevenes hverdag.

Elevene og deres foreldre blir orientert om resultater på nasjonale prøver, leseprøver, PISA og gloseprøver, som sammenlignes med skolens resultater og nasjonale resultater.

Spørsmålet er heller om skolens rammer og strukturer

legger til rette for å realisere elevenes lovpålagte rettigheter, og om målstyringen bidrar til et hensiktsmessig jordsmonn for læring. Vi mener målorientering i skolen kan svekke betingelsene for å ivareta intensjonen ved fellesskolen.

I diskusjonen om nivåddifferensiering trekkes enkelte fag fremheves som «de viktigste fagene», og det er i disse fagene barn skal deles inn etter nivå. Vi mener en helt sentral utfordring for fellesskolen er at fag og ferdigheter på denne måten organiseres hierarkisk, og at det gjøres politiske beslutninger om hvilke som er viktige og ikke. Det er ikke snakk om nivåinndeling i kunst og håndverk, kroppsøving, sløyd eller musikk. Vi mener nivåddifferensiering i seg selv er lite heldig for å styrke fellesskap, og er bekymret for konsekvensene nivådeling kan få for tverrfaglig, helhetlig, kreativ og kompleks kompetanse på tvers av fag – som vi vet er nødvendig for å løse fremtidens utfordringer.

Fellesskolen må motstå tendensen til å splitte elever etter prestasjon, funksjonsevne eller bakgrunn. Den skal ikke presse mangfold inn i én felles mal, men skape strukturer som gjør at ulikhet kan eksistere og virke sammen. Å være felles handler ikke om å være like, men

om å høre til på likeverdige vilkår. Vi vil hevde at svaret på individuelle utfordringer er å finne i å gi skolen rom og tid til å bygge fellesskap og kreative arbeidsformer der barn kan bidra på ulike måter.

Hva skal skolens viktigste oppgaver være i framtiden?

I 1946 skrev kunnskapsminister Helge Sivertsen at «det er en hovedoppgave for skolen å gi ungdommen en demokratisk oppdragelse», for å verne om visse grunnprinsipper i samfunnet og for å utvikle samfunnet videre. Hans appell var at skolen skulle være en bevisst talsmann for grunnprinsippene i vår demokratiske kultur: for rettsstat og folkestyre, for økonomisk og sosial rettferdighet med rett og plikt til arbeid for alle, for humanitet og sannhetsvilje, til motstand mot diktatur og brutalitet.

Barn og unge er hvert øyeblikk den nye generasjonen som står overfor voldsomme globale utfordringer. Hva skolen skal være henger sammen med hvilke verdier vi som samfunn ønsker å bygge et fremtidig samfunn på. Utrygge tider utfordrer verdiene vi som samfunn bygger på, og det er lett å ta de grunnleggende verdiene for gitt. Dersom vi ønsker et samfunn av mennesker som ser seg til siden, hegner om hverandre og søker løsninger i fellesskap gir fellesskolen muligheter fremfor begrensninger. Sivertsen skrev at skolepolitikken må være radikal for at skolen hele tiden skal være i samklang med samfunnsutviklingen. Skolepolitikken må fremdeles være radikal, men også som motstemme mot individualisering, konkurranse, ensretting og frasortering dersom målet er at ungdom i framtiden skal kunne søke løsninger i fellesskap.

Det er etter vårt syn ikke fellesskolen som er problemet, men hvorvidt lærerne, foreldre, skolens støttesystem gis mulighet til å realisere idealene denne fellesskolen bygger på. Skolen kan ikke alene løse alle samfunnsutfordringer, men mange tendenser i samfunnet kommer til uttrykk i skolen. Samfunnet er mer mangfoldig, og dette byr på både muligheter og utfordringer. Det er etter vårt syn helt nødvendig at skolen speiler samfunnet, slik at barn og unge får mulighet for læring og veiledning mens de fremdeles går i skolen. Det innebærer arbeidsformer som åpner for at barn kan se at de har ulike styrker og ulike utfordringer, og som de trenger hverandre for å løse. Det innebærer at bevegelse, estetiske fag og praktiske ferdigheter også må få plass i skolen, og en aksept for at barn lærer og utvikler seg på ulike måter og i ulikt tempo. Så spørsmålet er om det ikke er presserende nødvendig å utvikle en fellesskole der lærere og ansatte i skolen sammen med foreldre og støttesystemet rundt får tid og rom til å prioritere fellesverdiene i formålsparagrafen.

Med hilsen

Marie Laupsa

Høgskolelektor og Prosjektleder i Kompetanseløftet
Institutt for pedagogikk, IKT og læring

Veslemøy Fossum Johansson

Stipendiat
Institutt for pedagogikk, IKT og læring

